

IŠANKSTINĖ DURPYNŲ REKULTIVACIJA

Esama situacija

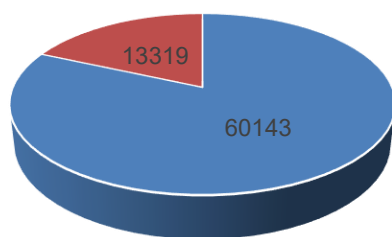
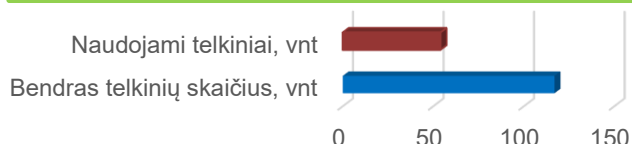
Lietuvoje detaliai išžvalgyta 117 durpių telkinių, kurių plotas yra 60 143 hektarų. Iš jų durpių pramonei skirta 13 319 hektarų (1 pav.). Nors šalies mastu šis skaičius tesudaro vos 2 proc. visų Lietuvos durpinių dirvožemių, tačiau ši pramonės šaka turi įtakos klimato kaitai ir blogina kitų ekosisteminių paslaugų kokybę.

Be to, šalyje yra 20 533 hektarų buvusių durpių gavybos laukų, kuriuose aktyvi durpių eksploatacija nebevykdoma jau kelis dešimtmečius. Daugiau nei pusė šių vietovių šiuo metu priskiriama miškų naudmenoms.

Pramoninės durpių eksploatacijos sukeltos aplinkosauginės problemos:

- ❖ durpių skaidymasis ir šiltnamio efektą sukeliančių dujų (ŠESD) emisijos,
- ❖ buveinių ir biologinės įvairovės nykimas,
- ❖ maisto medžiagų (ypač azoto junginių) patekimas į vandens telkinius ir šių eutrofikacija,
- ❖ padidėjusi gaisrų rizika.

■ Bendras telkinių plotas, ha ■ Kasybos skypų plotas, ha

1 pav. Detaliai išžvalgyti durpių telkiniai Lietuvoje. Šaltinis: Lietuvos geologijos tarnybos prie aplinkos ministerijos

Pastaruoju metu durpių gavybos pramonėje aktyviai kasami ne visi durpių išteklių plotai. Dalyje gavybos leidimą turinčių telkinių, pramoninė šių išteklių eksploatacija nebevykdoma, nes sumažėjo tamsių durpių paklausa rinkoje. Siekiant tvaraus išteklių valdymo, tokius plotus tikslinga kuo anksčiau rekultivuoti. Aplinkosauginiu požiūriu, tvariausias rekultivacijos metodas yra **pelkinių ekosistemų atkūrimas**. Būtent šio metodo taikymas efektyviausiai padėtų pasiekti Gamtos atkūrimo reglamente numatytus tikslus, sumažinti ŠESD emisijas ir gerinti biologinės įvairovės būklę.

Pelkinių ekosistemų atkūrimas – tvariausias durpių telkinių rekultivacijos metodas, siekiant sumažinti durpių pramonės sukeltas ŠESD emisijas.

Kodėl tikslinga vykdyti išankstinę dalinę durpių karjerų rekultivaciją atkuriant pelkines ekosistemas?

Mažinamos ŠESD emisijos

Kasmet dėl aktyvios durpių eksploatacijos į atmosferą patenka apie 690 kt CO₂ e. (Lietuvos nacionalinės ŠESD apskaitos ataskaita, 2025). Tvari šių durpynų priežiūra galėtų prisidėti prie klimato kaitos mažinimo.

Atkuriamos vertingos pelkinės buveinės

Apie 73 proc. Europos Bendrijos svarbos pelkinių buveinių patenka į saugomų teritorijų sudėtį. Šių buveinių plotą už saugomų teritorijų ribų padėtų plėsti išankstinę durpių karjerų rekultivacija į pelkines ekosistemas.

Mažinama gaisrų rizika

Dėl durpių karjeruose kylančių gaisrų nyksta tūkstantmečius kauptas durpių klodas, o į atmosferą patenka ŠESD emisijos. Didesnė dalis šių gaisrų kyla apleistuose durpių gavybos plotuose, kuriuose aktyvi durpių gavyba nebevykdoma.

Tvariai valdomi valstybės ištekliai

Nebeeksloatuojamuose, bet vis dar sausinamuose durpių telkiniuose, dėl melioracijos ir erozijos vyksta durpių kodo mineralizacijos procesai. Todėl per metus netenkama iki 1 cm durpių kodo.

Mažinama vandens telkinių tarša

Dėl durpių skaidymosi pažeisti durpynai tampa ištirpusių azoto ir fosforo junginių emisijų šaltiniu. Natūralios bei atkurtos pelkės gali net 53 proc. sumažinti maistinių medžiagų prietaką į šalia esančius vandens telkinius.

Atkuriamas prieglobstis retoms augalų ir gyvūnų rūšims

Lietuvos pelkių, šlapių durpingų pievų ir miškų buveinėse aptinkama daugiau nei trečdalis (77 rūšys) rūšių iš 219, įrašytų į nacionaliniu mastu saugomų augalų rūšių sąrašą (Rašomavičius, 2021).

Kur tikslinga vykdyti išankstinę durpių karjerų rekultivaciją?

Vidutiniškai Lietuvoje kasmet išgaunama apie 2,5 mln kubinių metrų durpių. Iš jų apie 95 proc. naudojama augalininkystei. Gilesniuose klotuose slūgsančios tamsios, didelio susiskaidymo durpės buvo naudojamos kaip energetinė žaliava. Pastaruoju metu, dėl teisinio reguliavimo durpių, kaip iškastinio kuro, naudojimas Lietuvoje sparčiai mažėja tiek pramonėje, tiek namų ūkiuose. Ši kuro rūšis tampa ekonomiškai nepatrauklią vartotojui, todėl durpių gavybos telkiniuose ilgainiui atsiranda plotų, kuriuose pramoninė gavyba tampa vis mažiau aktuali. Dažniausiai tai telkinių pakraščiai, kuriuose vyrauja žemapelkinio arba tarpinio tipo durpių klotas. Įvertinus vietos aplinkybes ir teisinius aspektus, šiuos plotus tikslinga rekultivuoti nelaukiant viso telkinio eksploatacijos pabaigos.

Kiekybiškai įvertinti išankstinės rekultivacijos potencialą Lietuvos mastu galima tik apytiksliai, kadangi trūksta sistemingai kaupiamų duomenų. Remiantis Lietuvos pelkių ir durpynų duomenų baze, tokie plotai Lietuvoje galėtų sudaryti apie 10 proc. šiuo metu eksploatuojamų durpynų.

Po eksploatacijos nebenaudojami durpių gavybos laukai Tytuvėnų durpyne

ŠESD emisijų mažinimo potencialas

Šalies mastu eksploatuojami durpių telkiniai sudaro vos 2 proc. visų Lietuvos durpinių dirvožemių, tačiau šis sektorius prisideda prie klimato kaitos. Kasmet dėl aktyvios durpių eksploatacijos į atmosferą patenka apie 690 kt CO₂ e. (Lietuvos nacionalinės ŠESD apskaitos ataskaita, 2025 (1 lentelė)).

Poveikį klimato kaitai dar sustiprina išaugusi gaisrų tikimybė. Išankstinė durpių telkinių rekultivacija į pelkines ekosistemas prisidėtų prie šalies įsipareigojimo švelninti klimato kaitą.

1 lentelė. Nausausintų durpinių dirvožemių naudojimas. Šaltinis: Lietuvos pelkių ir durpynų duomenų rinkinys, 2019, Grigaliūnas ir kt., 2023

Durpynų naudojimas	Plotas, ha	%, nuo bendro durpynų ploto
Miškininkystė	290344	44
Žemės ūkis	251395	38
Durpių gavyba (eksploatuojami karjerai)	13281	2
Durpių gavyba (apleisti plotai)	20533	3
Kita	83022	13

Tyrimai rodo, kad atkūrus 1 ha nausausinto ir eksploatacinės veiklos pažeisto durpyno, ilgainiui ŠESD emisijas galima sumažinti apie 10–14 t CO₂ e per metus (Jarašius ir kt., 2021).

10–14 t CO₂ e iš 1 ha per metus

Hidrologinio režimo atkūrimo darbai apleistuose durpių karjeruose galėtų tapti geru rekultivacijos pavyzdžiu

Išankstinės durpių karjerų rekultivacijos į pelkines ekosistemas pavyzdžiai

Rekultivuojant baigtus kasti durpių karjerus, taikomos įvairios metodikos:

- **pelkių ekosistemų atkūrimas bei pelkininkystės krypčių taikymas,**
- seklių vandens telkinių įrengimas,
- apželdinimas mišku,
- pavertimas į žemės ūkio naudmenas.

Įvairūs pastarųjų metų moksliniai tyrimai rodo (Jurasinkij et al.), jog klimato kaitos mažinimo ir biologinės įvairovės išsaugojimo požiūriais, rekultivuojant durpynus, tikslingiausiai atkurti pelkines ekosistemas.

Išankstinė durpynų rekultivacija į pelkines ekosistemas Lietuvoje praktiškai nevyksta. Tačiau kai kuriuose durpynuose įgyvendintos pelkinių ekosistemų atkūrimo veiklos leidžia tikėtis, jog ši praktika sėkmingai bus taikoma ir kituose durpių telkiniuose. Rekultivuojant gavybai nebenaudojamas Aukštumalos ir Ežerėlio durpynų dalis, buvo ne tik sudarytos sąlygos hidrologinio režimo atkūrimui, bet ir įkurdintos pelkinių augalų pradmenys. Tokių inovatyvių metodų taikymas leistų paspartinti pelkinių ekosistemų atsikūrimą.

Likimo valiai palikti durpių gavybos laukai?

Ar inovatyviais metodais paremtas pelkinių ekosistemų atkūrimas?

